

РОЗВИТОК ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА У СФЕРІ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА В УКРАЇНІ

Сфера житлово-комунального господарства є ваговою складовою забезпечення соціально-економічної безпеки держави. Сучасний техніко-економічний стан підприємств житлово-комунального господарства в Україні є незадовільним, характеризується низькою якістю наданих населенню послуг, високим ступенем спрацювання основних засобів, неефективністю управління підприємств. Це підтверджує нагальну необхідність зміни моделі та інструментів управління об'єктами житлово-комунального господарства, залучення додаткових інвестицій у галузь, реструктуризації та комплексного реформування сфери ЖКГ. Відтак, чим суттєвішою є участь приватного сектору в галузі надання комунальних послуг, тим значнішою має ставати роль держави, яка змінюватиме свої функції з керуючої на контролюючу та регулюючу. У свою чергу, органи місцевого самоврядування мають нести відповідальність за ефективність управління майном, що належить територіальній громаді, та регулюванням процесу забезпечення населення якісними комунальними послугами в достатньому обсязі.

Важливий внесок у розробку проблем розвитку партнерства держави і приватного сектору внесли зарубіжні та вітчизняні вчені: О.І. Амоша, В.Г. Варнавський, В.М. Гесць, Дж. Гелбрейт, Р.С. Грінберг, М.А. Дерябіна, В. В. Івантер, Т.І. Єфименко, М.В. Клінова, А.В. Кузнецов, К. Макконелл, Дж. Міль, О.В. Мартякова, Ю.М. Пахомов, С.Е. Півоваров, К. Рау, А.А. Чухно, А.Н. Шохін, Є.Г. Ясін та ін.

Водночас у сучасній вітчизняній науці небагато наукових досліджень, присвячених розвитку державно-приватного партнерства

(ДПП) в окремих сферах економіки, зокрема у сфері житлово-комунального господарства, обґрунтуванню практичних напрямів щодо підвищення ефективності його впровадження в Україні.

Для розв'язання нагальних проблем розвитку ЖКГ, зокрема й за допомогою механізмів державно-приватного партнерства, у 2009 р. була прийнята Концепція розвитку державно-приватного партнерства у житлово-комунальному господарстві. Окрім цього, сприянню розвитку державно-приватного партнерства служив розгляд проекту Закону України «Про основні засади взаємодії держави з приватними партнерами».

Незважаючи на існування окремих форм співпраці держави і приватного сектору, заснованих на принципах державно-приватного партнерства, українська економіка знаходиться тільки на початку складного процесу створення необхідної системи управління проектами ДПП. Впровадження проектів державно-приватного партнерства в Україні носить безсистемний, поодинокий характер, про що свідчать дані табл. 1.

Виходячи з вищенаведених даних, сфера застосування зазначених проектів є досить вузькою, що не дозволяє використовувати потенціал державно-приватного партнерства у розвитку економіки та соціальної сфери. Аналіз динаміки інвестицій у проекти на основі державно-приватного партнерства свідчить про те, що потенціал державно-приватного партнерства не було використано для розвитку економічної та соціальної інфраструктури національної економіки. Лише сфера телекомунікацій відзначається систематичною реалізацією інвестиційних проектів протягом 1990-2008 рр.

Таблиця 1. *Форми реалізації проектів державно-приватного партнерства в Україні, 1990-2008 рр.*

Сектор реалізації проектів державно-приватного партнерства	Форми реалізації державно-приватного партнерства							
	Проекти «відокремлення активів»		Проекти «зеленого поля»		Контракти на управління та лізинг		У цілому	
	Кількість проектів	Інвестиції, млн. дол. США	Кількість проектів	Інвестиції, млн. дол. США	Кількість проектів	Інвестиції, млн. дол. США	Кількість проектів	Інвестиції, млн. дол. США
Енергетика	12	160	-	-	-	-	12	160
Телекомунікації	1	252	7	7673	-	-	8	7925
Водопостачання та водовідведення	-	-	-	-	1	100	1	100
У цілому	13	412	7	7673	1	100	21	8185

Джерело: робота [21].

Сучасний стан розвитку державно-приватного партнерства у сфері житлово-комунального господарства є незадовільним. Так, у 2009 р. до утримання житлового фонду залучено лише 417 приватних підприємств, з них найбільше у Донецькій (86), Сумській (36), Одеській (27), Житомирській (23) та Київській (22) областях. Водночас у Черкаській, Львівській, Волинській, Хмельницькій, Чернівецькій, Запорізькій, Закарпатській областях та м. Севастополі

цьому питанню зовсім не приділяється належної уваги. У переважній більшості населених пунктів до теперішнього часу зберігається монополія комунальних ЖЕКів [10].

Удосконалення управління у сфері житлово-комунального господарства здійснюється шляхом створення регіональних компаній, запровадження делегованих форм управління, таких як концесія, оренда (табл. 2).

Таблиця 2. *Окремі проекти реалізації форм державно-приватного партнерства у житлово-комунальній сфері України*

Регіон, місто	Форма партнерства	Сектор ЖКГ	Об'єкт державно-приватного партнерства
Луганська область	Концесія	Водопостачання та водовідведення	Послуги з централізованого водопостачання та водовідведення 85% споживачів області забезпечує ТОВ «Луганськвода», з жовтня 2008 р. передано в концесію на 25 років
Одеса	Оренда	Водопостачання та водовідведення	Цілісний майновий комплекс комунального підприємства «Одесводоканал» з 1 січня 2004 р. передано в оренду на 49 років ТОВ «Інфокс» (філія «Інфоксводоканал»)
Кіровоград	Оренда	Теплопостачання	«Кіровоградтепло» та «Теплоелектроцентрально»
Артемівськ	Концесія	Теплопостачання	У 2007 р. у концесію переданий один цілісний майновий комплекс – МКП «Артемівськтепломережа» терміном на 40 років (литовська компанія «Енеггіја», що зареєструвала на території України підприємство ТОВ «Артемівськ-енергія»)

Джерело: сформовано на основі роботи [11].

Окрім цього, в Україні для реалізації проектів розвитку житлово-комунального господарства є досвід залучення до партнерства міжнародних фінансових організацій. Так, на стадії реалізації знаходиться проект розвитку міської

інфраструктури в Україні за підтримки Міжнародного банку реконструкції та розвитку і за рахунок позики Світового банку на умовах 100-відсоткового кредитування та складається з «основного» (табл. 3) та «відкритого» компонентів.

Таблиця 3. Залучення міжнародних організацій до реалізації проектів модернізації в житлово-комунальній сфері України¹

Регіон, місто	Інвестиційні потреби, млн.дол.США	Сектор ЖКГ	Проект партнерства
Одеса	28,39	Водопостачання та водовідведення	Субпроект «Реабілітація та модернізація технологічного обладнання у сфері водопостачання та водовідведення м. Одеси»
Одеса	7,14	Тверді відходи	Субпроект «Управління твердими відходами м. Одеси». Бенефіціар субпроектів – КП «Агентство програм розвитку Одеси»
Чернігів	14,83	Водопостачання та водовідведення	Субпроект «Реабілітація та модернізація технологічного обладнання у сфері водопостачання та водовідведення м. Чернігова». Бенефіціар субпроекту – КП «Чернігівводоканал», м. Чернігів
Івано-Франківськ	7,17	Водопостачання та водовідведення	Субпроект «Реабілітація та модернізація системи водопостачання та водовідведення у м. Івано-Франківську». Бенефіціар субпроекту – КП «Івано-Франківськводокотехпром»

¹ Джерело: сформовано на основі роботи [11] за підтримки Міжнародного банку реконструкції та розвитку і за рахунок позики Світового банку на умовах 100-відсоткового кредитування («основний» компонент).

Проект реалізується шляхом відбору та подальшої інвестиційної підтримки найбільш актуальних інвестиційних проектів у сфері водопостачання, водовідведення та утилізації твердих побутових відходів з метою надання комунальним підприємствам допомоги у забезпеченні їх стабільної діяльності щодо надання населенню України якісних комунальних послуг, а також поліпшення екологічної ситуації.

Аналіз вищенаведених даних про реалізацію проектів державно-приватного партнерства в ЖКГ України свідчить про їх поширеність у секторі водопостачання та водовідведення, що в свою чергу підтверджується і світовим досвідом реалізації проектів державно-приватного партнерства (табл. 4).

Таблиця 4. Світовий досвід застосування механізмів державно-приватного партнерства, 1990-2008 рр.

Сектор реалізації проектів державно-приватного партнерства	Кількість проектів	Інвестиції, млн. дол. США
Енергетика	1647	405451
Транспорт	1147	232065
Телекомунікації	795	664027
Водопостачання та водовідведення	662	59281

Джерело: робота [20].

Державно-приватне партнерство в сфері житлово-комунального господарювання сектору є ефективним механізмом максимізації економічної та соціальної цінності комунальних послуг для кінцевих споживачів. Залучення приватного сектору спрямоване на поліпшення якості послуг, розширення сфери охоплення споживачів та можливого скорочення собівартості послуг.

Потенційними формами застосування державно-приватного партнерства в галузі житлово-комунального господарства є, на нашу думку, такі: контракт на виконання робіт, контракт на управління цілісним майном підприємства та (або) його частками (акціями), оренда, лізинг, концесія, приватизація (табл. 5), що узгоджується із проектом Закону України «Про основні засади взаємодії держави з приватними партнерами».

Контракти на виконання певних робіт з іншими підприємствами мають право на свій розсуд укладати комунальні підприємства завдяки своєму статусу комерційних підприємств, відповідно до Господарського кодексу України зі змінами та доповненнями [4]. При укладанні контракту на надання послуг комунальне підприємство делегує виконання певних функцій приватній компанії на певний період часу. Загальна відповідальність за надання комунальних послуг залишається за державним підприємством, але фактично робота виконується приватною компанією. Як форма державно-приватного партнерства контракти на виконання певних робіт підприємствами у сфері ЖКГ доцільно укладати для виконання таких функцій:

великих обсягів часто повторюваної роботи (наприклад, виставлення рахунків споживачам, збирання платежів, зчитування показників лічильників, очищення каналізаційних систем); укладання контрактів на виконання таких робіт особливо вигідне підприємствам з великою кількістю працівників;

технічного обслуговування спеціалізованого обладнання (наприклад, насосів на насосних станціях або іншого складного обладнання водоочисних станцій);

виконання робіт, що належать до непрофільних видів діяльності комунальних

підприємств і потребують від них високих, з огляду на масштаби цих робіт, витрат (наприклад, прання спецодягу, утримання ідальні, технічне обслуговування автотранспортних засобів, лабораторний аналіз тощо).

Контракти на виконання робіт можуть бути привабливими для державних установ, відповідальних за надання комунальних послуг, за умови сприяння скороченню витрат та заощадження коштів завдяки економії на масштабі [2].

При використанні такої форми державно-приватного партнерства, як контракти на виконання робіт підприємствами у сфері ЖКГ, доцільно враховувати такі організаційно-економічні аспекти: сформувати перелік робіт для укладення контрактів на виконання робіт; провести зональне, технологічне та процесне подібнення робіт проектів; сформувати докладний обсяг робіт за контрактом; установити межі відповідальності сторін; провести конкурс серед приватних підприємств для укладення контрактів на виконання робіт.

Як різновид контракту на виконання робіт у сфері ЖКГ може бути застосований аутсорсінг, тобто передача власником комунального підприємства певних бізнес-процесів чи виробничих функцій на обслуговування приватному підприємству, яке спеціалізується у відповідній галузі.

На відміну від звичайного контракту на виконання робіт, які мають разовий, випадковий характер, на аутсорсінг передаються зазвичай функції із професійної підтримки безперервного функціонування окремих систем на основі довгострокового контракту (не менше одного року). Найпоширенішими видами аутсорсінгу є передача таких функцій: бухгалтерський облік, управління інформаційними системами, бізнес-планування та оптимізація процесів, послуги доставки, тестування, прибирання та обслуговування, колл-центрів (обробки телефонних викликів та передача на сторону).

За умови застосування такої форми державно-приватного партнерства, як договір на управління підприємством, комунальне підприємство покладає на приватну компанію відповідальність за

виконання всіх завдань, пов'язаних з управлінням функціонування підприємства. Послуги приватної компанії оплачуються здебільшого у фіксованому розмірі, вона бере на себе більший комерційний ризик, ніж при використанні такої форми державно-приватного партнерства, як контракти на виконання робіт [2]. Приватна компанія може нести витрати на дрібний ремонт і незначну реконструкцію устаткування. Зазвичай контракти цього типу є середньостроковими (5-10 років).

При використанні такої форми державно-приватного партнерства, як договір на управління підприємством у сфері ЖКГ, доцільно враховувати такі організаційно-економічні аспекти: залучити як партнерів міжнародні спеціалізовані фірми з управління підприємствами у сфері житлово-комунального господарства, що надасть можливість впровадження технологічних та управлінських інновацій у функціонування вітчизняного комплексу ЖКГ;

сформувати та залучити колектив менеджерів з управління окремими напрямками, процесами та проектами підприємств у сфері ЖКГ;

функції стратегічного управління та капітальних інвестицій можливо залишити за комунальним підприємством;

власник комунального підприємства несе відповідальність за неспроможність приватного підприємства, залученого до управління, задовольнити вимоги встановлених державних стандартів надання комунальних послуг.

При використанні лізингу як форми державно-приватного партнерства відповідно до Закону України «Про фінансовий лізинг» (зі змінами і доповненнями) комунальне підприємство може надати лізингоодержувачу в користування на встановлений термін майно, що є власністю підприємства. У випадку оперативного лізингу лізингоодержувач оплачує користування майном за фіксованою ставкою і отримує, таким чином, стимул до ефективної експлуатації майна і скорочення експлуатаційних витрат. Об'єктом лізингу можуть бути тільки основні фонди комунального підприємства [9].

При використанні такої форми державно-приватного партнерства, як лізинг, у сфері ЖКГ доцільно враховувати такі організаційно-економічні аспекти:

власник комунального підприємства може на конкурсній основі передати майно в лізинг приватній компанії;

комунальне підприємство несе відповідальність за надання комунальних послуг, установа тарифів та якість окремих аспектів обслуговування споживачів;

усі надходження понад здійснені витрати залишаються в розпорядженні приватного підприємства;

приватне підприємство має звітувати перед власником комунального підприємства або уповноваженим ним органом;

приватне підприємство отримує можливість зниження ризиків оперативної діяльності за рахунок комунального підприємства;

приватне підприємство може віднести лізингові платежі на витрати, що знижує прибуток до оподаткування;

право власності на обладнання залишається за комунальним підприємством.

Незадовільні показники фінансово-економічного стану українських комунальних підприємств роблять оренду, лізинг та інші прогресивні форми залучення приватного сектору в нинішніх умовах непривабливими. Зокрема, об'єктом оренди відповідно до Закону України «Про оренду державного та комунального майна» (зі змінами та доповненнями) може бути як окреме визначене майно, так і цілісний майновий комплекс (ціле підприємство), а орендна плата за оренду цілісних майнових комплексів, їх структурних підрозділів та нерухомого майна, яке перебуває в комунальній власності, зараховується до місцевого бюджету і повинна використовуватись на капітальні вкладення [8]. Орендна плата за індивідуально визначене майно, яке здається в оренду підприємством у порядку, встановленому законодавством та статутом підприємства, спрямовується на поповнення обігових коштів підприємства.

При використанні такої форми державно-приватного партнерства, як оренда, у сфері ЖКГ доцільно зазначити:

особливо привабливою формою державно-приватного партнерства є оренда у

сфері ЖКГ для підприємств, що мають пільговий тариф на природний газ;

право власності на майно залишається за приватним підприємством;

орендні платежі у порівнянні з лізинговими є значно меншими, оскільки замовник у даному випадку не сплачує вартість обладнання;

усі ризики проекту покладаються на приватного інвестора, основним способом зниження ризиків є укладення договорів довгострокової оренди.

Перспективною формою державно-приватного партнерства у сфері ЖКГ, як свідчить зарубіжний досвід, є концесії. У багатьох зарубіжних країнах концесії випереджають усі інші форми партнерства за кількістю транзакцій, обсягом залучених приватних інвестицій, іншими важливими економічними показниками [1]. Так, у світі приватним операторам частково чи повністю передано у концесію близько 10% послуг із водокористування [16]. Однак в Україні у сфері ЖКГ на відміну від зарубіжного досвіду концесії не отримали значного поширення. Відповідно до Закону України «Про концесії» (№ 997 від 16 липня 1999 р. зі змінами та доповненнями) існує можливість для укладання договорів концесії в комунальному господарстві України [6].

У процесі розвитку державно-приватного партнерства концесії дозволяють державі [3, 12]:

при незмінному збереженні об'єкта у суспільній власності передавати його у володіння і користування приватному сектору на поворотній основі при дотриманні суворого контролю за діяльністю концесіонера;

перекласти функції будівництва, експлуатації, утримання об'єктів суспільної власності, насамперед у сфері виробничої і соціальної інфраструктури, на приватний сектор;

забезпечити технічний і технологічний розвиток державних і муніципальних виробництв, об'єктів і послуг;

створити передумови для ефективного функціонування виробничих об'єктів, що знаходяться у суспільній власності, оптимального управління ними, раціональної експлуатації природних ресурсів, захисту навколишнього природного середовища;

переривати дію концесійного договору у випадку порушення концесіонером його умов і положень, повертати об'єкт у державне управління чи передавати його у концесію іншому господарюючому суб'єкту;

повніше реалізовувати принципи соціальної справедливості при оптимізації державного втручання в економіку;

забезпечувати реальне партнерство держави і приватного сектору на пріоритетних напрямках економічного і соціального розвитку;

формувати конкурентні ринки в окремих сегментах державної і муніципальної власності;

одержувати концесійні платежі до бюджетів різних рівнів.

Зацікавленість бізнесу у концесіях виявляється у тому, що:

концесіонер отримує у довгострокове володіння і користування державні активи, часто – на пільгових умовах плати за концесію;

вкладаючи інвестиції, концесіонер має достатні гарантії їх повернення, оскільки держава як партнер концесіонера несе певні ризики щодо забезпечення мінімального рівня рентабельності. В окремих випадках (проекти у сфері водо-, газо-, теплопостачання) держава йде на те, щоб доплачувати із бюджету концесіонеру за умови поліпшення їм якості послуг;

концесіонер, маючи господарську свободу, може за рахунок підвищення продуктивності праці, нововведень збільшувати загальну прибутковість бізнесу під час дії строку концесії.

Разом з тим концесії як формі господарювання властиві і недоліки порівняно з іншими формами партнерства. В основному вони пов'язані з тим, що концесії надаються на тривалі строки, а тому закріплені у договорі положення можуть бути змінені тільки за погодженням сторін чи рішенням суду [19]. Фіксовані системи відносин держави і бізнесу на довготривалу перспективу, детермінованість багатьох закладених у концесійний договір положень зменшують гнучкість і динамічність, характерну для сучасної економіки.

Недолік концесії полягає і в тому, що об'єкти інфраструктури мають тривалі строки окупності і повернення інвестицій. Складність проведення розрахунків на

тривалий термін по концесійним об'єктам викликає неточності, що призводить до підвищення ризиків невиконання умов концесії.

У випадку порушень концесіонером умов договору чи концесійного законодавства, а також у випадку необхідності захисту інтересів суспільства у держави в рамках як концесійного договору, так і законодавства в цілому залишається достатньо засобів впливу на концесіонера. За наявної суспільної потреби і при інших, обумовлених у законі обставинах держава має право в односторонньому порядку переривати концесію. Це положення фіксується в концесійному договорі відповідно до чинного законодавства. Такі односторонні права держави урівноважуються принципами еквівалентно-оплатних відносин і фінансової збалансованості концесійного договору. Якщо держава перериває договір внаслідок суспільної необхідності, то при повному виконанні концесіонером умов договору вона зобов'язана виплатити йому компенсацію, включаючи відшкодування упущеної вигоди [3]. Право на одностороннє переривання концесії має бути закріплене і в українському законі про концесію.

У сучасній економіці концесія – одна з найбільш розвинених ринкових і комплексних форм партнерства держави і приватного сектору. На відміну від інших форм партнерських відносин концесії, по-перше, носять багатоцільовий і довгостроковий характер, що дозволяє обом сторонам – державі і приватному сектору – здійснювати довгострокове прогнозування і планування своєї діяльності; по-друге, надавати приватному сектору більшу свободу у прийнятті інвестиційних та управлінських рішень; по-третє, дають можливість диверсифікувати ризики між усіма учасниками, завдяки чому підвищується життєздатність концесії.

При використанні такої форми державно-приватного партнерства, як концесія, у сфері ЖКГ доцільно врахувати таке:

складність вартісної оцінки об'єктів сфери ЖКГ для передачі в концесію;

власник комунального підприємства несе ризик неплатоспроможності концесіонера та невиконання ним умов договору;

висока енергомісткість теплопостачання, водопостачання та водовідведення може стати чинником фінансової нестабільності приватного підприємства - концесіонера;

тривалість концесії доцільно співвідносити з терміном амортизації очікуваних капітальних вкладень або відшкодування капітальних витрат;

концесія як форма державно-приватного партнерства у сфері ЖКГ буде ефективною в містах із високою щільністю населення (економія на масштабі).

Для поширення державно-приватного партнерства ЖКГ у цілому та концесії зокрема необхідно розробити типову концесійну угоду в галузі об'єктів водо- та теплозабезпечення, водовідведення, очистки стічних вод, переробки та утилізації побутових відходів.

Відповідно до Закону України «Про приватизацію державного майна» (№ 2163 від 4 березня 1992 р.) не підлягають приватизації об'єкти інженерної інфраструктури та благоустрою міст, у тому числі мережі, споруди, устаткування, які пов'язані з постачанням споживачам води, газу, тепла, а також відведенням і очищенням стічних вод [7]. Окрім цього, приватизація як форма державно-приватного партнерства сьогодні в Україні не дозволить активно та результативно залучити приватний сектор до вирішення проблем сфери ЖКГ, оскільки більшість підприємств є низькорентабельними або збитковими.

У випадку спільної діяльності приватне підприємство бере участь у процесі надання комунальних послуг разом із державою. Обидві сторони спільно зацікавлені в максимізації прибутку та якості комунальних послуг; несуть ризики; здійснюють взаємний контроль [2]. Проте така діяльність організується через створення нової юридичної особи (ВАТ, ТОВ). При цьому таке підприємство буде вважатися комерційним та зможе отримувати пільги на придбання природного газу.

Найбільш важливими і складними з техніко-економічної точки зору є проблеми функціонування теплозабезпечення та теплопостачання. Тому впровадження механізмів державно-приватного партнерства для стабільної та більш ефективної роботи системи теплозабезпечення та теплопостачання має

бути спрямовано на вирішення таких завдань.

Так, у секторі тепlopостачання потребують відновлення та модернізації котельні, насосні станції, станції когенерації, переходи на інші види палива, впровадження провідних систем проектного та процесного управління. У секторі транспортування теплової енергії необхідно встановити та відновити роботу підстанцій, провести ремонтні роботи, якісно модернізувати ізоляцію існуючих або здійснити прокладку нових теплових магістралей. У секторі теплоспоживання потребує формування та вдосконалення система енергозбереження в комунально-побутовому секторі, як наприклад, удосконалення ізоляції, встановлення лічильників на витрати тепла в будівлях, встановлення індивідуальних клапанів для регулювання тепла та розподільчих засобів, що проводять облік теплової енергії, тощо [16-18].

Залучення приватного сектору до вирішення нагальних проблем дозволить створити конкурентні умови на ринку тепlopостачання, а саме:

конкуренцію масштабів технологічних рішень (місто, район, будинок, квартира);

конкуренцію альтернативних технологій (види палива, теплоносії);

конкуренцію теплоджерел на одній магістралі;

конкуренція за критеріями порівняння (ціна підключення до індивідуальної чи централізованої системи тепlopозабезпечення, ціна обслуговування, якість та надійність обслуговування тощо);

конкуренція в галузі будівництва транспортних теплових магістралей, енергетичного машинобудування, житлове та промислове будівництво із впровадженням енергетичних паспортів приміщень, технологій, процесів, проектів.

В Україні з метою поступового переходу від монопольного стану до ринкового в системі тепlopозабезпечення та тепlopостачання, а також забезпечення часу для адаптації споживачів та виробників до нових умов виникає обґрунтована необхідність використання перехідних моделей організації ринку. Серед таких моделей є модель єдиного покупця, яку доцільно застосовувати за умови [13]:

невеликої кількості постачальників порівняно з кількістю споживачів;

структури укладених угод, яка не підлягає частій зміні;

можливості реалізації конкуруючих довгострокових проектів виробництва тепла.

У системі тепlopозабезпечення та тепlopостачання модель єдиного покупця використовується для побудови та організації відносин, у яких присутні підключені до єдиної теплової мережі джерела тепла, що належать різним власникам. Єдиний покупець проводить конкурсний відбір джерел теплової енергії для закупівлі в них теплової енергії та (або) потужності для продажу споживачам.

Для більш широкого впровадження форм державно-приватного партнерства в системі ЖКГ України необхідно створити Національний реєстр об'єктів за відповідними територіями, секторами, процесами та проектами системи ЖКГ, а також сформувати економічний механізм добровільної сертифікації систем управління, процесів, проектів, технологій, послуг та персоналу в сфері ЖКГ. Така система спрямована на підвищення якості управління в цій галузі, реалізацію комплексного моніторингу розвитку та функціонування всіх об'єктів ЖКГ, розвиток системи підвищення кваліфікації спеціалістів ЖКГ та інших. Об'єктами сертифікації можуть виступати послуги окремих організацій чи їх персонал, які здійснюють діяльність у сфері ЖКГ. Підприємствам, що пройшли сертифікацію у сфері ЖКГ, може надаватися пріоритетність чи переваги в конкурсах державного або регіонального замовлення. Зазначені заходи підвищуватимуть конкурентоспроможність та статус організації при здійсненні діяльності в конкурентному середовищі.

Найбільш ефективним шляхом зниження вартості житлово-комунальних послуг, зокрема у сфері тепlopостачання, є енергозбереження. Житлово-комунальне господарство займає в Україні третє місце після металургійної та хімічної промисловості за обсягами споживання енергоносіїв і перше місце – за споживанням тепла. Щорічне споживання природного газу в сфері ЖКГ становить 10-12%, а електроенергії – 5-6% від їх загальнодержавного споживання. Через незадовільний стан обладнання і застарілі технології втрачається до 30-40% спожитих

енергетичних та матеріальних ресурсів. З іншого боку, немає реальних стимулів до економії ресурсів [15].

Відтак, одним із провідних напрямків підвищення ефективності функціонування системи теплозабезпечення та теплопостачання є удосконалення механізму енергогосподарювання. З вищезазначених позицій у межах формування системи державно-приватного партнерства доцільно залучати енергосервісні компанії, які здатні відіграти важливу роль у фінансуванні розвитку сектору теплоенергетики в Україні. Енергосервісні компанії можуть бути як державної, так і приватної власності. На сьогодні в Україні ринок приватних енергосервісних компаній недостатньо розвинутий. Контракти з такими приватними підприємствами можуть стати ефективними засобами фінансування заходів зі збільшення енергоефективності. Мета енергосервісної компанії – реалізація комплексних рішень, спрямованих на скорочення витрат енергозбереження, а оплата її діяльності пов'язана з ефективністю реалізованих рішень. Енергосервісна компанія може реалізовувати фінансування проєктів, спрямованих на енергозбереження, самостійно або із залученням третьої сторони.

Енергосервісна компанія може здійснювати такі послуги [14,15]:

енергетичний аудит та аналіз стану об'єкта;

розробку та реалізацію проєктів енергозбереження в секторі теплозабезпечення та теплопостачання;

проектування та установку обладнання й устаткування;

розробку бізнес-планів, спрямованих на отримання комунальним підприємством фінансування проєктів енергозбереження в секторі теплозабезпечення та теплопостачання;

управління та експлуатацію;

моніторинг енергозбереження.

У світовій практиці використовуються такі форми партнерства з енергосервісними компаніями [14]:

контракт на підвищення енергоефективності, або «енергетичний перформанс-контракт» (енергосервісна компанія розробляє та реалізує проєкти з підвищення енергоефективності; бере на себе частину ризиків, що пов'язані з підвищенням енергоефективності; дохід, пов'язаний зі

зниженням витрат, може використовуватися на оплату послуг енергосервісної компанії або розподілятися відповідно до досягнутих домовленостей);

контракт на енергоефективне управління енергосистемою з гарантованим результатом (енергосервісна компанія не тільки розробляє та реалізує проєкти з підвищення енергоефективності, а й покладає на себе відповідальність за забезпечення визначеного рівня енергозбереження, а також управляє експлуатацією системи продажу енергоресурсів).

З метою удосконалення системи теплозабезпечення та теплопостачання на базі системи державно-приватного партнерства доцільно залучити міжнародні та двосторонні організації, що надають фінансування або технічне сприяння в реалізації проєктів сфері теплозабезпечення, такі як: Світовий банк, Глобальний екологічний фонд, Програма розвитку ООН, Європейський банк реконструкції та розвитку, Європейський інвестиційний банк, Програми Європейського Союзу, Північна екологічна фінансова корпорація тощо. Зазначені організації також фінансують проєкти, спрямовані на зменшення негативного впливу систем теплозабезпечення та теплопостачання на навколишнє природне середовище і на енергозбереження [16].

Крім цього, слід зазначити, що Кіотський протокол до Рамкової конвенції ООН про зміну клімату (ратифіковано Законом України від 04.02.2004 р. за № 1430-IV) може стати вагомим фактором стратегічного технологічного партнерства та джерелом інвестицій для модернізації систем теплозабезпечення та теплопостачання і (або) переходу на альтернативні види палива при умові приведення до зменшення викидів парникових газів [5].

Окремим вагомим напрямком удосконалення системи теплозабезпечення та теплопостачання на базі системи державно-приватного партнерства та інструментом стимулювання енергозбереження має стати проведення державного комплексного енергоаудиту систем теплозабезпечення та теплопостачання з економічною оцінкою варіантів розвитку систем, незалежно від теплозабезпечуючих організацій. Зазначений енергоаудит дозволить оптимізувати витрати, а також не лише виявити потенціал енергозбереження системи

теплозабезпечення та теплопостачання, а й сформувані конкретні бізнес-плани на кредити для впровадження енергоефективних технологій та модернізацію обладнання. Комплексний енергоаудит системи теплозабезпечення та теплопостачання міст і територій має виявляти необхідні схеми резервування, оптимальне завантаження теплогерел, шляхи мінімізації втрат тепла, в тому числі за рахунок зменшення трубопроводів [14]. Енергоаудит може також застосовуватися для фінансово-технологічного контролю суб'єктів природних монополій.

Доцільними інструментами стимулювання енергозбереження в системі теплозабезпечення мають стати: 1) організація моніторингу програм із підвищення енергоефективності, з виокремленням отриманої економії на окремі рахунки, що дозволить реально оцінити результати виконання проектів, внесення коректив та врахування необхідних змін у майбутньому; 2) розробка та впровадження механізмів мотивації персоналу до енергозбереження та енергоефективного управління, персонального заохочення за економію та покарань за перевитрати паливно-енергетичних ресурсів на підприємствах усього ланцюга теплозабезпечення; 3) створення системи стимулювання кредитування енергоефективних проектів; 4) підвищення економічності роботи котельних шляхом переведення їх із дефіцитного та дорогого палива на газ та інші види палива; 5) комплексного впровадження автоматизованих систем диспетчерського управління та контролю.

Отже, впровадження механізмів державно-приватного партнерства в галузі житлово-комунального господарювання дозволить досягти таких ефектів: підвищити ефективність операційної діяльності підприємств, окремих процесів та проектів; впровадити техніко-технологічні, управлінські еколого-економічні та соціальні інновації; залучити додаткові фінансові, матеріальні та інформаційні ресурси; забезпечити підвищення якості надання комунальних послуг; підвищити потенціал платоспроможності підприємств ЖКГ; збільшити інвестиційну привабливість підприємств ЖКГ та окремих проектів; удосконалити механізм модернізації систем ЖКГ; підвищити сталість розвитку

підприємств ЖКГ та ефективність процесів надання комунальних послуг.

Література

1. Алешин О. Концессия как инструмент государственно-частного партнерства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.kisilandpartners.com.
2. Варіанти залучення приватного сектора у сферу комунальних послуг в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tariffreform.padco.kiev.ua>.
3. Варнавский В.Г. Партнерства государства и частного сектора: формы, проекты, риски / В.Г. Варнавский; Ин-т мировой экономики и междунар. отношений. – М.: Наука, 2005. – 315 с.
4. Господарський кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18, № 19-20, № 21-22. – Ст.144.
5. Долінський А.А., Басок Б., Чайка О., Базєєв Є. Концепція (проект) державної науково-технічної програми «Комплексна модернізація комунальної теплоенергетики України» // Вісник НАН України. – 2007. – №7. – С. 22-27.
6. Закон України «Про концесії» // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 41. – Ст. 372.
7. Закон України «Про приватизацію державного майна» // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 24. – Ст. 348.
8. Закон України «Про оренду державного та комунального майна» // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 30. – Ст. 416.
9. Закон України «Про фінансовий лізинг» // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 16. – Ст. 68.
10. Звіт про стан реалізації Загальнодержавної програми реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2004-2010 роки протягом 2008 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minjkg.gov.ua/>.
11. Інформація про виконання заходів, затверджених Програмою діяльності Кабінету Міністрів України «Подолання впливу світової фінансово-економічної кризи та поступальний розвиток», та інших заходів, спрямованих на виконання пріоритетів, подолання негативного впливу світової фінансової кризи, вирішення окремих проблемних питань у I кварталі 2009 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://www.me.gov.ua/file/link/134269/file/zvit_1kv_09.doc.

12. Клинова М. Глобализация и инфраструктура: новые тенденции во взаимоотношениях государства и бизнеса // Вопросы экономики. – 2008. – № 8. – С. 78-90.

13. Модель единого закупщика в тепловых сетях [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ice.ru/teploreform/154946>.

14. От холода к теплу: политика теплоснабжения в странах с переходной экономикой [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.iea.org/dbtw-wpd/Textbase/stats/index.asp>.

15. Перспективы развития теплоэнергетики в России [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.rosteplo.ru/Tech_stat/stat_shablon.php?id=596.

16. Рекомендации по энергосбережению и экономии ТЭР. Проект

GEF/UNDP. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.undp.org/>.

17. Реформування тарифної політики комунальних підприємств в Україні [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://tariffreform.padco.kiev.ua>

18. Семенов В.Г. Управление теплоснабжением [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ice.ru/teploreform/91327>.

19. Точицкая И. Партнерство государственного и частного секторов. Немецкая экономическая группа в Беларуси [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.research.by>.

20. PPI Project Database. World Bank and PPIAF [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ppi.worldbank.org/explore/ppi>.

21. Ukraine: Private Infrastructure Projects – The World Bank & PPIAF [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://ppi.worldbank.org/explore/ppi_exploreCountry.aspx?countryId=97.